

Cehennemağzı Mağaralarının sembolik değerini anlamak ve anlamlandırmak

[Understanding and interpreting the symbolic meaning of Cehennemağzı Caves]

[Comprendre et donner du sens à la valeur symbolique des grottes Cehennemağzı]

Demet ERDEM***Geliş Tarihi/ Received:** 22.11.2024 **Kabul Tarihi/ Accepted:** 27.12.2024 **Yayın Tarihi/ Published:** 31.12.2024 **Makale Türü/ Article Type:** Araştırma makalesi/ Research article**Özet**

Cehennemağzı Mağaraları, Zonguldak'ın Ereğli İlçe Merkezi'nin doğusunda, Ayazma (Kutsal Su) Deresi Vadisi'nin güneyinde konumlanmıştır. Bölge, saha mitolojisinde Acheron (Üzüntü Vadisi) Vadisi olarak anılmaktadır. Ereğli şehrinin İnönü Mahallesi sınırları içinde yer alan bu alan, Kale Tepesi'nin yamaçlarında dört mağarayı içermektedir. Söz konusu mağaralar, jeolojik özelliklerinin yanı sıra sembolik ve mitolojik özellikleriyle de dikkat çekmektedir. Çalışmanın amacı Cehennemağzı Mağaralarının tarihi boyutlarıyla zengin görsel anlamlara sahip estetik değerlerin, izleyicilere nasıl mesajlar ilettiğini incelemek; doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesillere aktarılmasında kültürel bir bilinç oluşturarak, tarihi, estetik ve sembolik zenginliklere ulaşmayı ve bu değerleri tanıtarak geniş kitlelere yaymayı amaçlamaktadır. Cehennemağzı Mağaraları üzerinde yapılan araştırmalar, mağaralardaki motiflerin ve sembollerin tarihi, kültürel, estetik ve iletişimsel yönlerini belirlemeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda, bu araştırmanın amacı, evrensel ve milli değerleri en iyi şekilde yansıtan sembolik ve figüratif motiflere dikkat çekerek farkındalık oluşturmaktır. İnceleme aşamaları, Charles S. Peirce'in tanımladığı gösterge çözümleme adımları olarak ele alınmıştır. Bu aşamalar, göstergenin kendi içinde çözümlenmesi, gösterge ile nesne arasındaki ilişkinin çözümlenmesi ve göstergenin yorumlayan ile ilişkisinin çözümlenmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sınırlılıklarını Cehennemağzı Mağaralarında bulunan figürleri ve o döneme ait arkeolojik unsurları (sembolleri) kapsamaktadır. Saha araştırmaları ve doküman analizi beraber kullanılmıştır. Mağaralarda çekilen fotoğraflar saha araştırmaları sonucunda elde edilirken sembollerin bulunuş, oluşum ve kayda geçiş verileri doküman analizi yöntemi ile ele alınmıştır. Saha araştırmalarında kullanılan doğrudan gözlem, katılımcı gözlem, nitel görüşmeler, etnografya ve vaka analizlerinden doğrudan gözlem yöntemine başvurulmuştur. Çalışmamıza konu olan Cehennemağzı Mağaralarının daha önce sembolik çözümlemesinin yapılmamış olması çalışmamızın önemini içermektedir. Cehennemağzı Mağaraları üzerinden yaptığımız estetik ve sembolik değer çözümlemesi, Charles S. Peirce'in göstergebilim kuramıyla uyumlu bir şekilde, sembollerin ve işaretlerin karmaşıklığı ve anlamın ilişkisel doğasına dikkat çekmektedir. Bu çözümleme, mağaraların estetik ve sembolik değerlerini anlamamıza ve kültürel mirası gelecek nesillere doğru şekilde aktarmamıza yardımcı olacaktır. Charles S. Peirce'in kuramı ışığında kültürel bir bilince dayalı araştırmalarla, tarihi, estetik ve sembolik değerlere erişim sağlanabildiği ve bu değerlerin özel ve genel anlamda tanıtılabileceği bu çalışmayla ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Cehennemağzı Mağaraları, Charles S. Peirce, anlamak ve anlamlandırmak**Abstract**

This study aims to examine how the rich visual meanings and aesthetic values with historical dimensions of the Cehennemağzı Caves convey messages to viewers; to create cultural awareness in the transfer of natural and cultural resources to future generations, aiming to reach historical, aesthetic, and symbolic richness and introduce these values to a wide audience. The research on the Cehennemağzı Caves aims to determine the historical, cultural, aesthetic, and communicative aspects of the motifs and symbols in the caves. At the same time, the purpose of this research is to create awareness by drawing attention to symbolic and figurative motifs that best reflect

* **Sorumlu Yazar:** Demet ERDEM, Dumlupınar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bölümü, Türkiye, demet.erdem@ogr.dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1335-3986>.

universal and national values. The stages of the study are approached as sign analysis steps defined by Charles S. Peirce. These stages are defined as the analysis of the sign itself, the analysis of the relationship between the sign and the object, and the analysis of the relationship between the sign and the interpreter. The limitations of the study cover the figures and archaeological elements (symbols) from that period found in the Cehennemagzı Caves. Field research and document analysis are used together. While the photographs taken in the caves are obtained as a result of field research, data on the discovery, formation, and recording of symbols are handled through the document analysis method. Direct observation, participant observation, qualitative interviews, ethnography, and case analyses were used in the field research, and the direct observation method was used. The fact that the symbolic analysis of the Cehennemagzı Caves has not been previously conducted constitutes the significance of our study. The aesthetic and symbolic value analysis we conducted through the Cehennemagzı Caves draws attention to the complexity of symbols and signs and the relational nature of meaning, in harmony with Charles S. Peirce's theory of semiotics. This analysis will help us understand the aesthetic and symbolic values of the caves and transfer the cultural heritage to future generations accurately. It has been demonstrated in this study that access to historical, aesthetic, and symbolic values can be achieved through research based on cultural consciousness in the light of Charles S. Peirce's theory, and these values can be introduced in a specific and general sense.

Keywords: Semiotics, Cehennemagzı Caves, Charles S. Peirce, understanding and interpretation

Résumé

Cette étude vise à examiner comment les riches significations visuelles et les valeurs esthétiques aux dimensions historiques des grottes de Cehennemagzı transmettent des messages aux spectateurs ; créer une conscience culturelle dans le transfert des ressources naturelles et culturelles aux générations futures, dans le but d'atteindre la richesse historique, esthétique et symbolique et de présenter ces valeurs à un large public. La recherche sur les grottes de Cennetagzı vise à déterminer les aspects historiques, culturels, esthétiques et communicatifs des motifs et des symboles des grottes. En même temps, le but de cette recherche est de sensibiliser en attirant l'attention sur les motifs symboliques et figuratifs qui reflètent le mieux les valeurs universelles et nationales. Les étapes de l'étude sont abordées comme des étapes d'analyse des signes définies par Charles S. Peirce. Ces étapes sont définies comme l'analyse du signe lui-même, l'analyse de la relation entre le signe et l'objet et l'analyse de la relation entre le signe et l'interprète. Les limites de l'étude concernent les figures et les éléments archéologiques (symboles) de cette période trouvés dans les grottes de Cehennemagzı. La recherche sur le terrain et l'analyse documentaire sont utilisées conjointement. Alors que les photographies prises dans les grottes sont obtenues à la suite de recherches sur le terrain, les données sur la découverte, la formation et l'enregistrement des symboles sont traitées grâce à la méthode d'analyse documentaire. L'observation directe, l'observation participante, les entretiens qualitatifs, l'ethnographie et les analyses de cas ont été utilisés dans la recherche sur le terrain, ainsi que la méthode d'observation directe. Le fait qu'aucune analyse symbolique des grottes de Cehennemagzı n'ait été réalisée auparavant constitue l'importance de notre étude. L'analyse des valeurs esthétiques et symboliques que nous avons menée à travers les grottes de Cehennemagzı attire l'attention sur la complexité des symboles et des signes et sur la nature relationnelle du sens, en harmonie avec la théorie de la sémiotique de Charles S. Peirce. Cette analyse nous aidera à comprendre les valeurs esthétiques et symboliques des grottes et à transmettre avec précision le patrimoine culturel aux générations futures. Il a été démontré dans cette étude que l'accès aux valeurs historiques, esthétiques et symboliques peut être obtenu grâce à une recherche basée sur la conscience culturelle à la lumière de la théorie de Charles S. Peirce, et que ces valeurs peuvent être introduites de manière spécifique et sens général.

Mots-clés : Sémiotique, Cehennemagzı grottes, Charles S. Peirce, compréhension et interprétation

1. Giriş

Dil felsefesinde “gösterge” kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Bu alandaki düşünceleri yakından incelediğimizde, düşüncelerinin bir şekilde gösterge kavramına dayandığını ya da bunlarla bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Bu kavramın dil felsefesindeki önemi, teknolojik ve bilimsel gelişmelerin yanı sıra düşünce alanındaki dönüşümlerle daha da artmaktadır. Sadece dil felsefesi alanındaki önemiyle sınırlı kalmamış, diğer alanlarda da merkezi bir konuma gelmiştir. Sonuç olarak göstergebilim, reklamcılık, iletişim ve sanat da dâhil olmak üzere birçok alanı etkilemiştir.

Gösterge kavramı dil felsefesi içinde geniş bir literatüre sahip olan önemli bir konudur. Gösterge kavramı, dilin nasıl işlediği, anlam oluşturmaları ve iletişimdeki rolü gibi konular içinde yer almaktadır. Antik dönemden itibaren pek çok filozof, dilin ve işaretlerin doğasını ve işleyişini anlamaya yönelik farklı teoriler geliştirmişlerdir.

Antik dönemde, Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi düşünürler, dil ve gösterge konusunda fikirler ortaya atmışlardır. Platon, dilin gerçeklikle ilişkisini vurgulayarak fikirlerin dünyasına atıfta bulunmuş ve dilin birer gölge olduğunu savunmuştur. Aristoteles ise dilin mantıksal yapısını ve dilin doğru kullanımını ele almıştır.

Orta çağ düşünürleri, özellikle Augustinus ve Thomas Aquinas gibi isimler, dilin Tanrısal kökenlerini ve göstergeyle ilişkisini tartışmışlardır. Modern dönemde, René Descartes, John Locke, David Hume gibi filozoflar, dilin bilgi ve düşünceyle ilişkisini sorgulamış ve dilin temel işlevlerini araştırmışlardır. Ancak, gösterge kavramının modern dil felsefesinde önemli bir dönüm noktası, 20. yüzyılda yaşanan dil felsefesi devrimiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemde Ludwig Wittgenstein, Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce gibi düşünürler, dilin yapısını ele alırken semantik ve semiyotik kuramları geliştirmişlerdir.

Gösterge kavramıyla ilgili literatür, 20. Yüzyılın ortasından itibaren postmodern dönemde de gelişmeye devam etmiştir. Postyapısalcılık ve postmodernizm gibi akımlar, dilin toplumsal, kültürel ve siyasi bağlarını vurgulayarak gösterge

kavramını farklı açılardan ele almışlardır. Bu süreçte gösterge kavramı üzerine farklı teoriler ve yaklaşımlar çıkmıştır. Bu nedenle, gösterge kavramının tarihi, dil felsefesi alanında geniş ve zengin bir literatürü içermektedir.

Charles Sanders Peirce, göstergebilim alanında yaptığı önemli katkılarla tanınan bir Amerikan filozofudur. Çalışmaları, gösterge kavramı üzerine kapsamlı bir teorik çerçeve sunmaktadır. Peirce, işaretlerin nasıl işlediğini ve anlam oluşturduğunu açıklamak için temel ayrımlar ve sınıflamalar yapmıştır. Bu ayrımlar ve sınıflamalar, geniş bir literatürü oluşturmuştur ve Peirce'in düşüncelerinin neden önemli olduğunu açıklamaktadır. İlk olarak Peirce'in gösterge kavramlarına değinmeden gösterge kavramının doğuşundan bahsetmemiz gerekmektedir. Daha sonra Peirce'in ortaya koyduğu sınıflandırmalara değineceğiz.

2. Charles Sanders Peirce'in gösterge kavrayışı

Charles Sanders Peirce, gösterge kavramını sistemli bir şekilde inceleyen ilk düşünürlerden biridir ve bilgi felsefesi içinde önemli bir yere sahiptir. Charles S. Peirce, çeşitli alanlarda çalışmalar yapmıştır, bunlar arasında kimya, matematik ve mantık da bulunmaktadır. Zaten on iki yaşında iken mantıkla ilgili ilk çalışmasını yayımlamıştır. Göstergebilim (semiotics) üzerine yaptığı çalışmalar ise Charles S. Peirce'in en önemli katkılarından biridir. Charles Sanders Peirce, üniversite eğitimine başladığında Immanuel Kant'ın yapıtlarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Kant'ın düşünceleri Peirce'ü derinden etkilemiş ve yaklaşık üç yıl süreyle özellikle Kant üzerine çalışmalar yapmıştır. Ancak, zamanla Peirce, Kant'ın görüşlerine eleştiriler getirmeye başlamıştır. Bu eleştiriler, Peirce'in felsefi anlayışının son dönemlerinde Hegel'e daha yakın bir yöne kaymasına neden olmuştur (Özmkas, 2009, s. 34).

Amerikalı Charles Sanders Peirce, göstergebilim kavrayışını mantık temeline oturtmuş ve üçlü ayrımlar üzerine kurduğu gösterge sistemiyle dil felsefesi alanında önemli bir yer edinmiştir. Diğer bir göstergebilim düşünürü olan Ferdinand de Saussure ise çalışmalarını Avrupa'da gerçekleştirmiştir. Bu coğrafi farklılık, sadece mekânsal bir farklılık olmanın ötesinde, her iki düşünürün sistemleri arasında farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. Saussure göstergeyi yalnızca dil temelinde incelemişken, Peirce bilim ve faydacılık (pragmatism) temeline dayanan bir mantık kuramı geliştirmeye çalışmış ve doğal olarak gösterge kavramıyla dil felsefesine yoğunlaşmıştır (Rifat, 2005, s. 116).

Peirce'e göre, mantık en geniş anlamıyla "biçimsel gösterge öğretisi"dir (Peirce, 1984, s. 227). Peirce, Saussure'e kıyasla oldukça verimli ve üretken bir düşünürdür. Bu verimlilik doğal olarak, düşüncesinde zaman zaman değişiklikler, eklemeler ve çıkarmaların olmasına yol açmıştır. Ancak temel kavramlar ve yaklaşım değişmemiştir. Dolayısıyla Peirce, dönemlere göre incelenebileceği gibi, temel mantık değişmediği için bu farklılıkları göz ardı etmek de mümkündür. Peirce, zaman zaman "gösterge" kavramını tanımlamıştır, çünkü değişiklikler nedeniyle ve daha geniş bir açıklama yapmak amacıyla bu tanımların bazılarını kullanmıştır (Rifat, 2005, s. 116).

Peirce'in gösterge kavramına yaptığı diğer tanımlamalara bakarak, göstergenin nasıl uyum sağladığı ve uyumun nasıl ölçülebileceği konusundaki sorulara yanıt bulmamız gerekmektedir. İlk tanımda gösterge, herhangi bir gerçek ya da temel karşılık olmaksızın nesneye uyum sağlayan bir temsil olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda vurgulanan nokta, göstergenin temsil biçimi olduğudur ve nesnenin kendisi değil, nesneyle olan uyumun bir benzerliğidir. Ancak, uyumun nasıl sağlandığı ve nasıl ölçülebileceği konusu belirtilmemiştir. Bu nedenle, Peirce'in diğer tanımlamalarına bakarak bu sorulara yanıt aramak gerekmektedir (Peirce, 1982, s. 323).

Peirce'e göre gösterge, bir şeyin yerini tutan, o şeyi üreten ya da niteleyen bir düşüncedir (Peirce, 1982, s. 339). Bu tanımda gösterge, başka bir şeyin yerine geçen bir düşüncedir ve bir ikame işlevi görmektedir. Ancak, bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, bir şeyin yerini tutmak veya ikame etmek nasıl gerçekleşir ve bu nasıl mümkün olur, hala cevaplanması gereken sorulardır. Peirce'in diğer tanımlamalarına ve görüşlerine başvurarak bu sorulara daha fazla ışık tutabiliriz.

Peirce'e göre, bir gösterge, temsil ettiği nesnenin özelliklerini ve anlamlarını iletebilecek kapasiteye sahip olan bir semboldür. Gösterge, nesneyle bir ilişki kurarak onun yerine geçebilir ve insanlar arasında iletişimi sağlamaktadır. Bu iletişim, göstergenin anlamının paylaşılması ve anlaşılması yoluyla gerçekleşmektedir. Göstergeler, Peirce'in göstergebilim teorisinde yer alan diğer temel kavramlarla birlikte incelenerek daha derin bir anlayış sunmaktadır. Peirce'in diğer temel kavramlarını da kapsayan ve yol gösterici bir tanım daha ekleyelim:

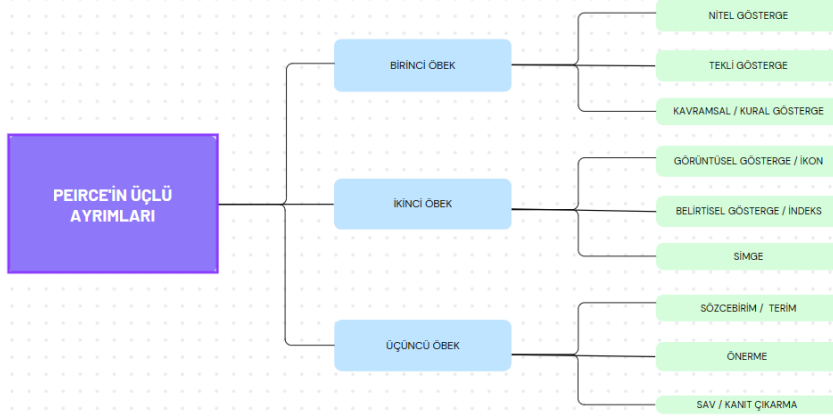
"Bir gösterge ya da representamen, bir kişinin herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir açıdan ya da nitelik bakımından tutan bir şeydir. Bu gösterge, bir kişiye yöneliktir ve bir kişinin zihninde, orijinal göstergeye eşdeğer ya da daha gelişmiş bir gösterge yaratır. İkinci gösterge, ilk göstergenin yorumlayıcısı olarak adlandırılır. Bu gösterge, bir şeyin ya da nesnenin yerini tutar. Ancak bu gösterge, her açıdan değil, temelde benim representamen dediğim bir kavramı iletmek için kullanılır" (Peirce, 1984, s. 228).

3. Charles Sanders Peirce'in göstergebilim yaklaşımı ve ayrımları

Peirce, bilginin, tanımının, düşüncenin ve insanın bile göstergesel olduğunu ifade etmektedir. Bu kural evrensel bir geçerliliğe sahiptir. Her gösterge, aslında diğer göstergelere atıfta bulunmakta ve diğer göstergelerden kaynaklanmaktadır. Şu anda ilk göstergeye ulaşma imkânımız yoktur. İnsanın özelliği, geçmişten gelen birbirine bağlı büyük göstergeler zinciridir. Sonuç olarak, insan bu göstergeler zincirinin bir parçasıdır. Göstergeler ve gösterge olmayan şeyler ayrılamaz

bir şekilde birbirine bağlıdır ve evren bizim için göstergelerle sıkı bir şekilde iç içedir. Peirce, tüm bilimlere göstergebilim bakış açısıyla bakmanın ve bunun gerekliliğini vurgulamaktadır.

Göstergenin bir özelliği, her zaman başka bir göstergeye atıfta bulunmasıdır. Bir göstergelyi yorumlayan sürekli ve sonsuz bir süreç içinde, o düşünceyi yorumlayan başka bir düşünceye de atıfta bulunmaktadır (Kıran & Kıran, 2006). Peirce'e göre, göstergebilim, göstergelerin biçimsel öğretisi olan mantığın başka bir adıdır. Peirce, göstergebilimi her türlü olguyu inceleyen ve sınıflandıran bir olgu olarak görmektedir. Peirce, her alandaki göstergelerin eksiksiz bir sınıflandırmasını yapmaktadır (Rifat, 2014). Peirce'e göre, göstergebilim genel bir kuram olup, her türlü bilimsel araştırma için bir başvuru anlayışı oluşturmaktadır (Yaylagül, 2015).

Çizelge 1: Peirce'in üçlü ayrımı

Charles Sanders Peirce'in yaptığı gösterge tanımı, göstergebilimin bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmesinde etkili olmuştur. Peirce'in tanımı, göstergenin daha esnek bir şekilde ele alınmasına olanak sağlamıştır. Peirce'e göre, gösterge herhangi birisi için belirli bir açıdan bir şeylerin çağrışımını yapmaktadır. Gösterge, yorumlayıcıyı kendi dışında olan bir şeyi kendi açısından yorumlamaya yönlendirmektedir. Bu tanıma göre, göstergelerin sınırları belirsizdir ve sınırsız bir gösterge dizgesi ortaya çıkmaktadır. Yani bir gösterge, yorumlayıcının zihninde bir çağrışım veya anlam oluşturmakta ve bu anlamı başka göstergelerle ilişkilendirerek daha geniş bir anlam ağına katkıda bulunmaktadır. Bu süreç, sonsuz bir dizi gösterge ve anlam oluşturabilir. Dolayısıyla, göstergeler arasındaki ilişkiler ve yorumlama süreci karmaşık ve sürekli bir şekilde devam etmektedir (Toklu, 2003).

Bu esnek tanım, gösterge kavramının daha geniş bir yelpazede uygulanabilmesine ve farklı alanlarda incelenebilmesine olanak sağlamıştır. Göstergebilim, dilbilimden göstergebilime, iletişimden kültürel çalışmalara kadar birçok alanda kullanılan bir disiplin haline gelmiştir.

Peirce, bilginin, tanınmanın, düşünmenin ve insanın bile göstergesel olduğunu ifade etmektedir. Bu kural, evrensel bir geçerliliğe sahiptir. Her gösterge, gerçekte başka göstergelere atıfta bulunmakta ve başka göstergelerden kaynaklanmaktadır. Şu anda ilk göstergelye ulaşma imkânımız bulunmamaktadır. İnsan, birbirine bağlı büyük göstergeler zincirinden oluşan geçmişten gelen bir varlıktır. Dolayısıyla insan, bu göstergeler zincirinin bir unsuru olarak görülmektedir. Göstergeler ve gösterge olmayan şeyler birbirinden ayrılamaz olgular olarak görülememektedir. Evren, bizim bakış açımıza göre göstergelerle sıkı bir şekilde iç içedir. Peirce, bütün bilimlere göstergebilim perspektifiyle bakmanın mümkün olduğunu ve bunun gerekliliğini vurgulamaktadır (Akerson, 2005).

3.1. Birinci öbek

Bir gösterge, doğal yapısından türetilerek; nitel, tekil ve kural göstergeler olmak üzere üç ana kategoride incelenebilir. Nitel göstergede, bir nitelik gösterge olarak işlev görür. Örneğin, bir insanın ses tonu veya kullandığı koku, nitel göstergenin örnekleri arasında sayılabilir (Peirce, 1984, s. 291).

Tekil gösterge, belirli bir durumu veya varlığı temsil eden göstergelerdir. Bu tür göstergeler, çeşitli niteliklerle bir araya gelerek bir ya da birden fazla nitel gösterge oluşturabilirler (Rifat, 2005, s. 234).

Kural gösterge ya da kavramsal gösterge ise, genelleme sonucu ortaya çıkar. Bu tür göstergeler, belirli bir nesneyi değil, genel bir niteliği ifade ederler. Örneğin, doğal bir dildeki kelimeler, tek başlarına incelendiğinde kural göstergelerin örnekleri olarak düşünülebilir (Akerson, 2005, ss. 113-114).

3.2. İkinci öbek

İkinci üçlük perspektifine göre, bir göstergenin nesne ile olan ilişkisinden yola çıkarak, görüntüsel gösterge (ikon), belirti ve simge şeklinde adlandırılabilir. Görüntüsel gösterge, nesnenin sahip olduğu nitelik nedeniyle nesnesine referans yapan bir göstergedir (Peirce, 1984, s. 291). Fotoğraflar, tam anlamıyla görüntüsel gösterge örnekleri olarak kabul edilebilir.

Nesneleri algılamak tüm ayrıntıları fark etmeyebiliriz, ancak belli çizgiler nesnenin çağrışımını oluşturmamıza yardımcı olur. Görüntüsel gösterge, bu çizgilerin oluşmasında önemli bir rol oynar (Akerson, 1987, s. 47).

Belirti göstergesi, bir belirtinin göstergesi ortadan kalktığında hemen özelliğini yitiren ancak yorumlayan bulunmadığında bu özelliği sürdüren bir göstergedir (Rifat, 2005, s. 234). Simge göstergesi ise temsil ettiği şeyle olan ilişkisini bir uzlaşma sonucu kurar. 'Simge', benzerlik ve uzlaşma ilişkisi içinde soyut ve sayılamayan tek bir göstereni temsil eden görsel bir biçimdir (Kıran & Kıran, 2006, s. 56).

3.3. Üçüncü öbek

Üçüncü üçlük perspektifine göre bir gösterenin yorumlanan açısından ele alınarak; terim (sözcebirim, kavram), önerme ve kanıt (çıkarım) olarak adlandırılabilir. Terim (sözcebirim, kavram), belirli bir bilgi sağlayabilir ancak kendisi bir bilgi sağlayıcı olarak yorumlanamaz (Rifat, 2000, s. 135). Önerme, sözcebirimin aksine belirli bir doğruluk değeri ile ifade edilebilen bir göstergedir. Kanıt (çıkarım), yorumlayan açısından bir kural göstergesidir (Clarke, 1990, s. 79).

Charles Sanders Peirce, göstergebilimde önemli bir düşünür olarak kabul edilir çünkü göstergebilimi çevresindeki kavramları bütünsel bir şekilde ele alıp detaylandırmasıyla, göstergeleri, yorumlayanı ve nesnelere türlerine göre ayırmasıyla dikkat çeker. Özellikle yorumlayan kavramını bir gösterge olarak açıklaması, gösterge tarihinde önemli bir gelişmedir. Peirce, bu üçlü ayırım temelinde gösterge sistemini kurarak göstergebilim kavramını mantık temeline oturtmuş ve dil felsefesinde önemli bir yer edinmiştir. Gerçek anlamda üretken bir düşünür olan Peirce'in düşüncesinde temel kavramlar ve kök mantık hiçbir zaman değişmemiş olup, bu nedenle araştırmalarında bazı farklılıklar, değişiklikler, eklemeler ve çıkarmalar olsa da temel prensipler sabit kalmıştır.

4. Yöntem

Bu çalışmamızda *Saha Çalışması* ve *Doküman Analizi* birlikte kullanılmıştır. Saha çalışması ya da doğal çalışma, niteliksel araştırma yöntemlerinde ilk olarak ilkel kabileleri incelemek ve bu insanların yaşam biçimlerini anlamak amacıyla antropologlar ve sosyologlar tarafından kullanılmıştır. Bu yöntem, ilgili insanların doğal ortamlarında incelenmesini içermekte olup, bu tür çalışmalar saha araştırmaları ya da doğal çalışmalar olarak adlandırılmıştır (Uzuner, 1999, s. 175). Saha araştırmaları, gerçek bir işletme, kuruluş veya sosyal bir ortam gibi doğal koşullarda gerçekleştirildiği için içsel ve dışsal geçerliliği yüksektir (Bhattacharjee, 2012, s. 83).

Doküman analizi, basılı veya elektronik belgelerin gözden geçirilmesi veya değerlendirilmesi amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemidir (Bowen, 2009). Bu yöntemde temel amaç, araştırmanın odaklandığı olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenerek bilgi geliştirme ve anlam çıkarma süreçlerine tabi tutulmasıdır (Bowen, 2009; Corbin & Strauss, 2008; Yıldırım & Şimşek, 2011). Doküman analizi, genellikle diğer nitel araştırma yöntemleriyle birlikte kullanılmaktadır. Örneğin, nitel durum çalışmalarında bir olay, organizasyon veya program hakkında detaylı açıklamalar sunmak için doküman analizi veri analizi sürecinde kullanılabilir (Bowen, 2009; Stake, 1995; Yin, 1994). Doküman analizi, diğer nitel araştırma yöntemlerini tamamlayıcı olarak kullanılabilir gibi bağımsız bir yöntem olarak da uygulanabilmektedir (Bowen, 2009; Hodder, 2003). Doküman inceleme yönteminde, dokümanların öncelikle yüzeysel bir incelemeden geçirilmesi, daha sonra kapsamlı bir incelemeye tabi tutulması ve inceleme sonuçlarının yorumlanması gerekmektedir (Bowen, 2009).

4.1. Araştırmanın amacı ve önemi

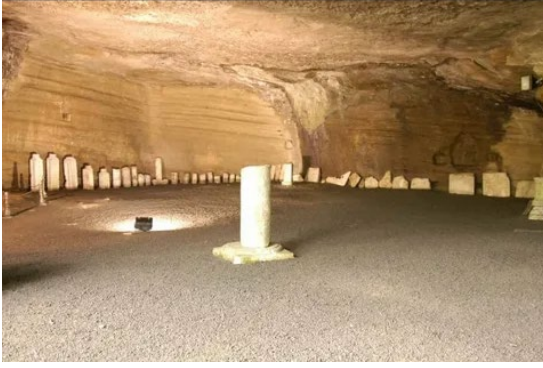
Bu çalışmanın amacı Cehennemağzı Mağaralarının tarihsel boyutlarına odaklanarak görsel anlamlarının estetik değerlerini ve izleyicilere ilettikleri mesajları incelemeyi amaçlamaktadır. Bu mağaraların doğal ve kültürel kaynaklarını gelecek nesillere aktararak kültürel bilincin oluşturulmasına yönelik bir hedefi vardır. Aynı zamanda, bu değerleri tanıtarak tarihi, estetik ve sembolik zenginliklere erişmeyi ve geniş kitlelere yaymayı amaçlamaktadır. Araştırmalar, mağaralardaki motiflerin ve sembollerin tarihsel, kültürel, estetik ve iletişimsel yönlerini belirlemeyi hedeflemektedir. Evrensel ve milli değerleri en iyi şekilde yansıtan sembolik ve figüratif motiflere dikkat çekerek farkındalık oluşturmayı da amaçlamaktadır. Çalışmanın inceleme aşamaları, Charles S. Peirce'in gösterge çözümleme adımları olarak belirlenmiştir. Bu aşamalar, göstergenin içsel çözümlenmesi, gösterge ile nesne arasındaki ilişkinin çözümlenmesi ve göstergenin yorumlayan ile ilişkisinin çözümlenmesini içermektedir. Cehennemağzı Mağaralarının daha önce sembolik çözümlemesinin yapılmaması çalışmamızın önemini içermektedir.

4.2. Araştırmanın sınırlılıkları

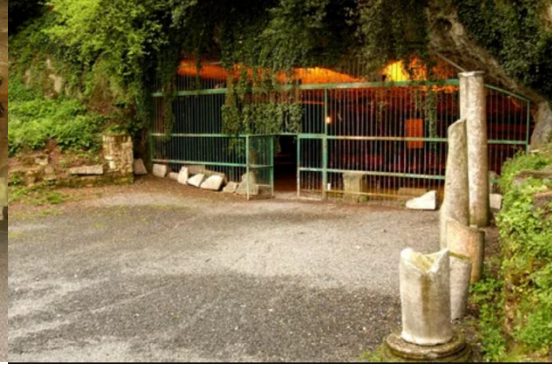
Çalışmanın sınırlılıklarını Karadeniz Ereğli'de bulunan Cehennemağzı Mağaraları olarak belirlenmiştir. Bu mağaralarda daha önce sembollerin anlamı ve bu sembollerin anlamlandırılması noktasında göstergebilimsel bir çalışma yapılmaması çalışmamızın önemini oluşturmaktadır.

5. Bulgular

5.1. Kilise mağarası

Resim 1: Kilise mağarası, sütunlar

Resim 2: Kilise mağarası, giriş kapısı

Kilise Mağarası'nın tabanında yer alan mozaik'in büyük bir kısmı tahrip olmuş durumda olmasına rağmen, orta kısmında belirsiz bir şekilde 12 yapraklı çiçek motifinin izlerine rastlanmaktadır. Mozaik'in iyi durumda olan dış köşesinde kalp şeklinde yapraklara sahip sürgün motifleri, ardışık siyah-beyaz üçgenlerle şekillendirilmiş ve Hıristiyan öncesi Pagan kâhini Orpheus'u hatırlatan tavus kuşu motifi bulunmaktadır. Bu özelliklerden dolayı mozaik'in erken Hıristiyan döneminde yapıldığı düşünülmektedir (Dörner, 1972). Kilise Mağarası olarak bilinen mağara, 2 metre yüksekliğinde ve 18 metre genişliğinde bir girişe sahiptir. Giriş bölümü örülerek daraltılmış ve iç mekân, 33 x 15 metre boyutlarında tek bir salon oluşturmaktadır. Mağara duvarları 3-4 metre yüksekliğinde ve yapay olarak düzeltilmiştir, iç mekân kilise olarak kullanılabilir şekilde düzenlenmiştir. Tavan doğal olarak pürüzsüz ve düzdür. Mağarada hem damlama yoluyla hem de girişten gelen su girişi bulunmaktadır. Girişe göre sol taraftaki duvarlarla tavanın birleştiği çatlaklardan sızan sular, damla taşlarını oluşturmuştur. Bu sular mağaranın ortasında bir göl oluşturacak şekilde toplanmıştır. Mağara içi sıcaklık ve nem, çevresindeki diğer mağaralara göre farklılık göstermektedir. Kilise ve Ayazma mağaraları daha kuru ve sıcak bir iklimde bulunurken, Cehennemağzı Mağarası daha nemli bir iklimde yer almaktadır (Karakuzulu, 2002, s. 235).

Mağaranın geçmişiyile ilgili bazı belirtiler bulunmaktadır. Mağara girişinin sağ tarafında bir niş bulunmaktadır ki burası bir zamanlar bir lahidin yer aldığına işaret etmektedir. Bu lahitin, Aziz Nikola'ya ait olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, mağarada antik döneme ait malzemeler ve mum yakmak için kullanılan nişler bulunmaktadır. Mağara tabanında tahrip olmuş bir mozaik zemin de bulunmaktadır ve bu mozaik 3. yüzyıla işaret etmektedir.

Mağaranın tarihi ve özellikleri, Hristiyanlığın yasak olduğu dönemde ilk Hristiyanlar tarafından gizli ibadet yeri olarak kullanıldığına dair deliller sunmaktadır. Bu, mağaranın kültürel ve tarihi önemini vurgulamaktadır. Mağarada bulunan antik kalıntılar ve yapılar da bu kullanımı desteklemektedir.

KDZ. Ereğli bölgesinde yer alan bu mağara, tarih ve kültür açısından oldukça değerlidir ve ziyaretçilere önemli bir tarihi deneyim sunabilmektedir.

5.1.1. Peirce'in üçlü ayırımına göre "Mozaik Döşeme"

5.1.1.1. Birinci öbek

Peirce'in birinci öbek kavramı, mozaiklerin temel yapısını oluşturan merkezi ögedir. Bu merkezi öge, mozaiklerin renklerini oluşturmakta; turuncu, mavi, krem ve kırmızı gibi. Birincil özelliği, varoluş durumunu ifade ettiği için, kendi başına erişilemeyen bir durumu belirtmektedir.

5.1.1.2. İkinci öbek

Figürler ve renkler, tek başına herhangi bir şeyi açıklamaktan yoksundur. Bir başka ifadeyle, tek başına anlamsızdırlar. Anlamın anlaşılması için resmin bağlamla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, geçmiş zaman devreye girmekte ve mozaik'in yapıldığı zamanla ilişkilendirilerek anlam kazanmaktadır.

5.1.1.3. Üçüncü öbek

Birinci ve ikinci öbeğin ortak bağlantısı, mozaik'in özünü oluşturan renkler ile mozaik'in oluşturulduğu zaman arasındaki anlamsal ilişkidir. Mozaik'in içeriği, gözlemleyicilerde etki yaratmaktadır. Bu etki ve yaratım süreci sonucunda ortaya çıkan anlamlandırma ve kurulan bağlantı da önemlidir.

5.1.2. Göstergenin kendisini çözümleme

5.1.2.1. Nitel gösterge

Mozaikte bulunan figürler ve şekiller, nitel göstergenin özelliklerini açığa çıkarmaktadır.

Resim 3: Kilise mağarası, mozaik döşeme

Bu figürler şunlardır:

- Tavus kuşu
- Üzüm
- Antrolaklar
- Asma dalları

Aynı zamanda, mozaikte kullanılan renkler de gösterge türüne dâhil olmaktadır.

- Renklerin tasnifi
- Koyu ve açık renklerin kullanımı
- Kişilerde kullanılan bu renklerin hissettirdikleri

5.1.2.2. Tekil gösterge

Mozaikte tek bir olay veya durumun vurgulanması söz konusudur. Bu bağlamda mozaik kendisini tek bir gösterge olarak nitelendirebilir. Tekil gösterge gerçeği yansıtan bir ifadedir, ancak gerçek değildir. Mozaik de var olan veya olabilecek bir durumun yansıması olarak kabul edilmektedir.

5.1.2.3. Kural gösterge

Kural gösterge, içinde bir uzlaşmayı barındırmaktadır; yani, uzlaşma esasına dayanmaktadır. Mozaik'in yapıldığı dönemde, Tavus kuşlarının etlerinin geç çürümesi nedeniyle ölümsüzlüğü simgelemektedir. Bu ölümsüzlük sembolünün yanı sıra, Yunan mitolojisinde Tanrıça Hera'nın sembolü olarak da yer almaktadır (mozaikteki figürlerin döneme uygun olarak tasarlanması ve gerçekmiş gibi renklendirilmesi). Aynı zamanda, asma dallarından üzüm gagalayan tavus kuşları aynı zamanda cenneti de simgelemektedir. Bu örnek, mozaik'in bir kural gösterge olduğunu açıkça göstermektedir. Dahası, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde buranın bir ibadet yeri olarak kullanılması ve ibadete uygun bir şekilde tasarlanması mekânın düzenlenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Dini ritüeller, iç huzuru sağlama, af dileme, adak adama gibi uygulamaların varlığı da bu mozaik'in kural gösterge olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

5.1.3. Gösterge ve nesnesi açısından çözümleme

5.1.3.1. Belirti

Göstergenin, nesnesi ortadan kalktığında kendi özelliğini kaybeden bir işaret olması, aynı zamanda doğal bir işaret olarak adlandırılması ve nesneye işaret etmesi nedeniyle, bu bağlamda bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Mozaikte herhangi bir belirti türü gösterge belirlenmemiştir.

5.1.3.2. Görüntüsel gösterge

Görüntüsel gösterge (resim 1), belirttiği nesne olmasa bile anlam taşıyan kendi başına bir gösterge türüdür. Mozaikte tavus kuşu ve üzüm temasının işlenmesi, mozaik'in kendisi olmasa bile resmin bu çözümlemesinde kullanılmasını bir görüntüsel gösterge olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda;

Gösteren	→	Tavus kuşu, üzüm, antrolaklar, asma
Gösterilen	→	Zihnimizde canlanan imgeler

5.1.3.3. Simge

Simgede ifade edilen durum, çağrışım yoluyla açıklanmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu mozaik'in ölümsüzlüğün, zenginliğin, soyluluğun, cennetin ve Tanrıça Hera'nın sembolü olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Hristiyanlığın ilk yayıldığı zamanlarda ibadet amacıyla kullanıldığı için dini bir anlam taşımaktadır. Mozaik döşemede kullanılan renkler ve mağaranın hemen girişinde bulunması, mozaik döşemenin erken Hristiyanlık dönemine ait izler taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte, göstergeler çevre ve toplumun yaşam biçimi ile sıkı bir ilişki içindedir. Mozaik döşeme, o dönemin dini inançlarını ve yaşam tarzını yansıtmaktadır.

5.1.4. Gösterge ve yorumlayıcı açısından çözümleme

5.1.4.1. Terim

Terim göstergesi (resim 1), mozaik döşemenin figürlerini açıklamak için bu terimleri (tavus kuşu, antrolaklar, üzüm ve asma dalları) mozaik döşemeye dâhil ederek oluşturulmuştur. Bu yaklaşım aynı zamanda yorumlayanın bakış açısına göre nitel bir gösterge özelliği sergilemektedir. Terimler, mozaik döşemede olduğu gibi bilgi taşısa bile, sanki bilgi taşıymıyormuşçasına yorumlanmaktadır.

5.1.4.2. Önerme

Mozaik döşemenin çok sayıda göstergesi bulunmaktadır. Bu mozaik döşeme, dönemin ibadet inancına uygun bir şekilde hazırlanmış ve soyut bir kavramı açıklamak düşüncesiyle yapılmıştır. Bu bağlamda mozaikğin önermeye dayalı bir gösterge olduğu açığa çıkmaktadır. Önermeler genellikle zorunlu bir biçimde terim içermektedir.

5.1.4.3. Kanıt

Kanıt, bir kural göstergesi ve sembol türüdür. Kuralların tamamını içermesi gerekir. Bu durum, mozaik döşemenin dönemin dini inanç ve ritüel anlayışına uygun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu tür göstergelerin nesnesi, yasalar ve kurallardır. Bu bağlamda, Kilise Mağarasındaki mozaik döşeme dönemin yasalarına ve kurallarına uygun bir şekilde inşa edilmiştir ve bu da kanıtlayıcı bir özellik taşımaktadır.

Gösterge Türü	Göstergenin Kendisi Olarak Çözümleme	Göstergesi ve Nesnesi Açısından Çözümleme	Gösterge ve Yorumlayan Açısından Çözümleme
Nitel	Mozaik döşemedeki figürler ve renkler		
Tekil	Figürün kendisi		
Kural	Dönemin toplumsal değerleri ve yargıları		
Belirti			
Görüntüsel Gösterge		Mozaik döşemenin kendisi ve etrafındaki diğer figürler	
Simge		Ölümsüzlük, zenginlik, soyluluk, cennet ve Tanrıça Hera	
Terim			Tavus kuşu, üzüm, asma dalları ve antrolaklar
Önerme			Mozaik döşemenin yapıma şekli ve amacı
Kanıt			Dönemin dini inanç ve ritüellerine uygunluk

Çizelge 2: Peirce ve gösterge yaklaşımı

Çalışmanın odaklandığı Cehennemazgı Mağaralarındaki ilk mağara olan Kilise Mağarası'ndaki mozaik döşeme, Peirce'in üçlükler kavramına göre incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, Peirce ve gösterge yaklaşımı hakkındaki bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz:

Birincilik, mozaik döşemenin temel yapısını oluşturmakta ve kendi başına öznel bir niteliği ifade etmektedir. İkincilik, geçmiş zaman ve deneyime dayalıdır. Üçüncülük ise birincilik ile ikincilik arasındaki köprüyü temsil etmektedir.

Nitel gösterge, tekil gösterge ve kural göstergesi, göstergenin kendisi üzerinden ele alındığı gösterge türlerindedir. Nitel gösterge, mozaik döşemede kullanılan renkler ve figürlerle temsil edilmektedir. Turuncu, mavi, yeşil ve beyaz renkler bu göstergede ağırlıklı olarak kullanılmaktadır.

Beyaz renk, renk çarkındaki tüm tonların karışımını simgelemektedir. Aynı zamanda ışığın ve ruh halinin etkisini hatırlatır; sakinlik ve saflıkla ilişkilendirilmektedir. Mavi renk güveni ve dürüstlüğü temsil ederken, aynı zamanda dinginlik ve yoğunlaşma sağlamaktadır. Yeşil renk ise uyumu, rahatlamayı ve sağlığı sembolize etmektedir. Turuncu ise canlı ve sıcak bir tondur; iletişimi ve sosyallik duygularını teşvik etmektedir.

Renklerin duygusal etkileri göz önünde bulundurulduğunda, mozaik döşemenin bu renkleri kullanarak ibadetin huzurunu ve bolluk anlayışını aktardığı söylenebilmektedir. Mozaikte bulunan tavus kuşu ve üzüm salkımı, bu temaları sembolize etmektedir. Renklerin ve figürlerin insan psikolojisi üzerindeki etkisi (sakinlik, rahatlama, saflık gibi) mozaikte de görülmektedir. Bu nitel göstergenin yansıtıcı özelliklerini yansıtmaktadır.

Mozaik döşemenin içerdiği figürler incelendiğinde, arka plandaki anlamlar ve dini inançlara işaret eden semboller görülmektedir. Bu figürler, arınma, temizlenme ve ibadet anlayışını yansıtmaktadır. Tekil göstergeler, gerçek olmayan ancak gerçeğe en yakın yansımaları sunmaktadır. Figürler, kendilerini yansıtan gerçeğin sunumudur.

Mozaik döşemenin kural göstergesi özelliği, dönemin uzlaşlarına ve dini inançlarına işaret etmektedir. Mozaik, dini anlayışı ve ibadet ritüellerini yansıtmaktadır. Mozaik, erken Hristiyanlık döneminin özelliklerini ve inançlarını aktarmaktadır.

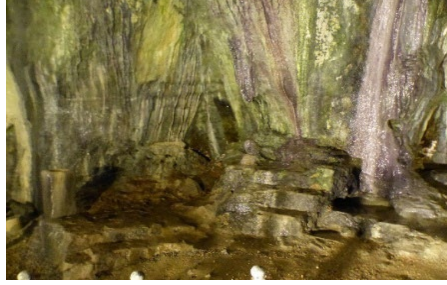
Çalışmada belirtmeye dayalı bir gösterge türü belirlenmediğinden, bu bağlamda bir çözümleme yapılamamaktadır. Görüntüsel gösterge, figürlerin kendisi değil, görsel etkisini ifade etmektedir. Figürlerin varlığı ortadan kalksa bile, görüntüsel gösterge özelliği devam etmektedir. Mozaikteki figürler, gerçek değil, var olan bir durumu yansıtmaktadır. Bu figürler, gerçek olanın yansımasıdır.

Mozaik döşemenin simge özelliği, içinde yatan anlamı ifade etmektedir. Renklerin çağrışımları, simgesel bir etki yaratmaktadır. Bu renkler, mozaikteki figürlerle uyumlu bir şekilde kullanılmıştır. Bu, erken Hristiyanlık döneminde gizli ibadetin sembolüdür. Simgeleştirme, ölümsüzlük, zenginlik, soyluluk, cennet ve Tanrıça Hera gibi kavramları aktarmada kullanılmaktadır.

Tavus kuşu, üzüm, asma dalları ve antrolaklar terim göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu terimler, yorumlayanın varlığı ile anlam kazanmaktadır. Figürler mozaikte yansıyan gerçekliği yorumlar ve yorumlayan aracılığıyla var olmaktadır. Mozaik döşemenin önerme göstergesi, belirli bir durumu ifade etmek amacıyla oluşturulmuştur. Göstergeler, mozaik döşemenin temelini oluşturmaktadır. Mozaik, belirli bir durumu gösterge aracılığıyla ifade etmektedir.

Kanıt, bir göstergenin bağlam ile uyumunu açıklamaktadır. Mozaikte bulunan içerik, anlatıma uygun olmalıdır; yani anlatım, mozaik dönemine özgüdür ve o dönemi yansıtmaktadır.

5.2. Kilise mağarası: Apsis¹

Resim 4: Kilise mağarası, Apsis

5.2.1. Peirce'in üçlü ayırımına göre "Apsis"

5.2.1.1. Birinci öbek

Peirce'in birinci öbek kavramı, apsisin temel yapısını oluşturan merkezi ögedir. Apsis burada ana özne olarak kabul edilmektedir. Bu ana öge apsisin şeklini ve rengini oluşturmaktadır. Apsisin rengi gün ışığına göre değişmektedir. Duvarın nemli olması da duvarın renginin fotoğraflama sırasında farklı çıkmasına sebep olmaktadır. Birincil özelliği, varoluş durumunu ifade ettiği için, kendi başına erişilemeyen bir durumu belirtmektedir.

5.2.1.2. İkinci öbek

Renkler ve apsisin şekli tek başına herhangi bir şeyi açıklamaktan yoksundur. Diğer bir deyişle, tek başına anlam ifade etmemektedirler. Anlamın olabilmesi için apsisin bağlamla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, geçmiş zaman devreye girmekte ve apsisin yapıldığı zamanla ilişkilendirilerek anlam kazanmaktadır.

5.2.1.3. Üçüncü öbek

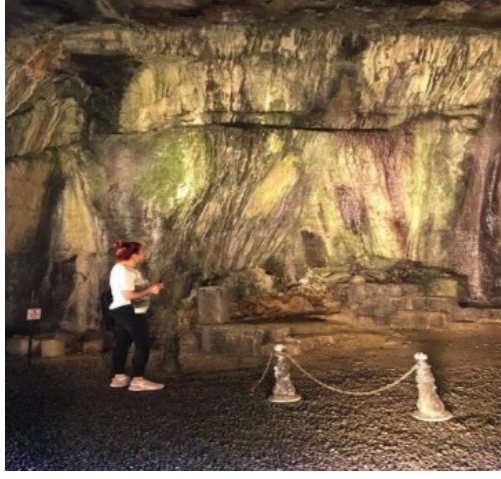
Birincillik ve ikincilliğin ortak bağlantısı, apsisin özünü oluşturan renkler ile apsisin oluşturulduğu zaman arasındaki anlamsal ilişkidir. Apsisin içeriği, gözlemleyicilerde etki yaratır. Bu etki ve yaratım süreci sonucunda ortaya çıkan anlamlandırma ve kurulan bağlantı da önemlidir.

5.2.2. Göstergenin kendisini çözümleme

5.2.2.1. Nitel gösterge

Apsisin kendisi nitel göstergenin özelliklerini açığa çıkarmaktadır.

¹ Apsis (Yunan dilinde "kavis", "yay" anlamında), Hristiyanlığın dini mabetleri olan kiliselerin sunak odasını kapsayan, çoğunlukla yarım daire ya da çokgen, çok nadir durumlarda dikdörtgen planlı bir yapı unsurudur. Apsisler antik döneme ait bazilikalarda yaygın olarak da mimari öge olarak kullanılmıştır. Apsisler, yapının cephesinde dışa doğru göbekli bir yapı olabildiği gibi, bina içlerinde ya da dikdörtgen planlı duvarlarla da sarılı olabilir. Apsislerin çatısı çoğunlukla yarım kubbe biçiminde olur, ancak düz çatılı apsisler de mümkündür. Çoğunlukla kiliselerin yan neflerinden, yan şapellerinden veya apsislerinden açılan küçük apsislere ise, mimarlıkta apsidiyol denmektedir.

Resim 5: Kilise mağarası, Apsis

İkinci bölüm olan Apsis mağaranın doğu duvarında küçük bir bölüme açılmıştır ve önünde kademeli basamaklar bulunmaktadır

5.2.2.2. Tekil gösterge

Apsiste tek bir olay veya durumun vurgulanması söz konusudur. Bu bağlamda apsisin kendisi tek bir gösterge olarak nitelendirilebilir. Tekil gösterge gerçeği yansıtan bir ifadedir, ancak gerçek değildir. Apsiste var olan veya olabilecek bir durumun yansıması olarak kabul edilmektedir.

5.2.2.3. Kural gösterge

Kural gösterge, içinde bir uzlaşmayı barındırmaktadır; yani, uzlaşma esasına dayanmaktadır. Bu apsis dini inançların ve kültürel değerlerin sembolize edildiği yapının fiziksel yapısıdır. Apsis, dini ibadetlerin ve ritüellerin odak noktası olmaktadır. Bu nedenle bu alan dini deneyimi temsil etmektedir. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde buranın bir ibadet yeri olarak kullanılması ve ibadete uygun bir şekilde tasarlanması mekânın düzenlenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Dini ritüeller, iç huzuru sağlama, af dileme, adak adama gibi uygulamaların varlığı da bu apsisin kural gösterge olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

5.2.3. Gösterge ve nesnesi açısından çözümleme

5.2.3.1. Belirti

Göstergenin, nesnesi ortadan kalktığında kendi özelliğini kaybeden bir işaret olması, aynı zamanda doğal bir işaret olarak adlandırılması ve nesneye işaret etmesi nedeniyle, bu bağlamda bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Apsiste herhangi bir belirti türü gösterge belirlenmemiştir.

5.2.3.2. Görüntüsel gösterge

Görüntüsel gösterge (resim 2), belirttiği nesne olmasa bile anlam taşıyan kendi başına bir gösterge türüdür. Apsisin şekli ve önünde basamaklarının olması resmin bu çözümlemede kullanılmasını bir görüntüsel gösterge olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda;

Gösteren —————> Apsisin şekli ve rengi, basamaklar

Gösterilen —————> Zihnimizde canlanan imgeler

5.2.3.3. Simge

Simgede ifade edilen durum, çağrışım yoluyla açıklanmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu apsisin göstermektedir. Aynı zamanda Hristiyanlığın ilk yayıldığı zamanlarda ibadet amacıyla kullanıldığı için dini bir anlam taşımaktadır. Apsisin şekli ve mağaranın hemen girişinde bulunması, apsisin erken Hristiyanlık dönemine ait izler taşıdığını göstermektedir. Apsis genellikle Hristiyan kiliselerinde, manastırlarda ve diğer dini mekânlarda ana altın bulunduğu ve önemli dini törenlerin gerçekleştiği bir bölge olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, göstergeler çevre ve toplumun yaşam biçimi ile sıkı bir ilişki içindedir. Apsis, o dönemin dini inançlarını ve yaşam tarzını yansıtmaktadır.

5.2.4. Gösterge ve yorumlayıcı açısından çözümleme

5.2.4.1. Terim

Terim göstergesi (resim 2), apsisini açıklamak için öncelikle apsisin ne için kullanılacağını bilmemiz gerekmektedir. Apsis dini inanç, ibadet etme, dua etme ve adak adama vb. ritüellerin gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu yaklaşım aynı zamanda yorumlayıcının bakış açısına göre nitel bir gösterge özelliği sergilemektedir. Terimler, apsisde olduğu gibi bilgi taşısa bile, sanki bilgi taşıyormuşçasına yorumlanmaktadır.

5.2.4.2.Önerme

Apsisin çok sayıda göstergesi bulunmaktadır. Bu apsis, dönemin ibadet inancına uygun bir şekilde hazırlanmış ve soyut bir kavramı açıklamak düşüncesiyle yapılmıştır. Bu bağlamda apsisin önermeye dayalı bir gösterge olduğu açığa çıkmaktadır. Önermeler genellikle zorunlu bir biçimde terim içermektedir.

5.2.4.3.Kanıt

Kanıt, bir kural göstergesi ve sembol türüdür. Kuralların tamamını içermesi gerekir. Bu durum, apsisin dönemin dini inanç ve ritüel anlayışına uygun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu tür göstergelerin nesnesi, yasalar ve kurallardır. Bu bağlamda, Kilise Mağarasındaki apsis dönemin yasalarına ve kurallarına uygun bir şekilde inşa edilmiştir ve bu da kanıtlayıcı bir özellik taşımaktadır.

Gösterge Türü	Göstergenin Kendisi Olarak Çözümleme	Göstergesi ve Nesnesi Açısından Çözümleme	Gösterge ve Yorumlayan Açısından Çözümleme
Nitel	Apsisin şekli ve önündeki basamakları		
Tekil	Apsisin kendisi		
Kural	Dönemin toplumsal değerleri ve yargıları		
Belirti			
Görüntüsel Gösterge		Apsisin kendisi ve önündeki basamaklar	
Simge		İbadet etme, dua etme, adak adama vb. ritüeller	
Terim			Dini inanç ve ritüeller
Önerme			Apsisin yapılma şekli ve amacı
Kanıt			Dönemin dini inanç ve ritüellerine uygunluk

Çizelge 3: Peirce ve gösterge yaklaşımı

Çalışmanın odaklandığı Cehennemagzı Mağaralarındaki ilk mağara olan Kilise Mağarası'ndaki Apsis, Peirce'in üçlükler kavramına göre incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, Peirce ve gösterge yaklaşımı hakkındaki bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz:

Birincilik, Apsis'in temel yapısını oluşturmakta ve kendi başına öznel bir niteliği ifade etmektedir. İkincilik, geçmiş zaman ve deneyime dayalıdır. Üçüncülük ise birincilik ile ikincilik arasındaki köprüyü temsil etmektedir.

Nitel gösterge, tekil gösterge ve kural gösterge, göstergenin kendisi üzerinden ele alındığı gösterge türlerindedir. Nitel göstergede, Apsisin şekli ve basamakları temsil edilmektedir.

Apsis incelendiğinde, arka plandaki anlamlar ve dini inançlara işaret eden semboller görülmektedir. Bu figürler, arınma, temizlenme ve ibadet anlayışını yansıtmaktadır. Tekil göstergeler, gerçek olmayan ancak gerçeğe en yakın yansımaları sunmaktadır. Figürler, kendilerini yansıtan gerçeğin sunumudur.

Apsisin kural göstergesi özelliği, dönemin uzlaşılarına ve dini inançlarına işaret etmektedir. Mozaik, dini anlayışı ve ibadet ritüellerini yansıtmaktadır. Mozaik, erken Hristiyanlık döneminin özelliklerini ve inançlarını aktarmaktadır.

Çalışmada belirtiyeye dayalı bir gösterge türü belirlenmediğinden, bu bağlamda bir çözümleme yapılamamaktadır. Görüntüsel gösterge, figürlerin kendisi değil, görsel etkisini ifade etmektedir. Figürlerin varlığı ortadan kalksa bile, görüntüsel gösterge özelliği devam etmektedir. Apsis, gerçek değil, var olan bir durumu yansıtmaktadır. Bu figürler, gerçek olanın yansımasıdır.

Apsisin simge özelliği, içinde yatan anlamı ifade etmektedir. Dini inanç ve ritüeller simgesel bir etki yaratmaktadır. Bu, erken Hristiyanlık döneminde gizli ibadet etmek için yapılan bu apsis, dini inançlarının ve ritüellerinin sembolüdür. Simgeleştirme, ibadet, dua, adak, cennet gibi kavramları aktarmada kullanılmaktadır.

Apsisin şekli ve önündeki basamakları terim göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu terimler, yorumlayanın varlığı ile anlam kazanmaktadır. Bu şekiller apsiye yansıyan gerçekliği yorumlar ve yorumlayan aracılığıyla var olmaktadır. Apsisin önerme göstergesi, belirli bir durumu ifade etmek amacıyla oluşturulmuştur. Göstergeler, apsisin temelini oluşturmaktadır. Apsis, belirli bir durumu gösterge aracılığıyla ifade etmektedir.

Kanıt, bir göstergenin bağlam ile uyumunu açıklamaktadır. Apsiste bulunan içerik, anlatıma uygun olmalıdır; yani anlatım, apsisin dönemine özgüdür ve o dönemi yansıtmaktadır.

5.3. Kilise mağarası: Dilek kuyusu

5.3.1. Peirce'in üçlü ayırımına göre "Dilek Kuyusu"

5.3.1.1. Birinci öbek

Peirce'in birinci öbek kavramı, dilek kuyusunun yapısını oluşturan merkezi ögedir. Dilek kuyusu burada ana özne olarak kabul edilmektedir. Bu ana öge dilek kuyusunun şeklini ve rengini oluşturmaktadır. Dilek kuyusunun rengi gün ışığına göre değişmektedir. Duvarın nemli olması da duvarın renginin fotoğraflama sırasında farklı çıkmasına sebep olmaktadır. Birincil özelliği, varoluş durumunu ifade ettiği için, kendi başına erişilemeyen bir durumu belirtmektedir.

5.3.1.2. İkinci öbek

Renkler ve dilek kuyusunun şekli tek başına herhangi bir şeyi açıklamaktan yoksundur. Diğer bir deyişle, tek başına anlam ifade etmemektedirler. Anlamın olabilmesi için dilek kuyusunun bağlamla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, geçmiş zaman devreye girmekte ve dilek kuyusunun yapıldığı zamanla ilişkilendirilerek anlam kazanmaktadır.

5.3.1.3. Üçüncü öbek

Birincilik ve ikincilliğin ortak bağlantısı, dilek kuyusunun özünü oluşturan renkler ile dilek kuyusunun oluşturulduğu zaman arasındaki anlamsal ilişkidir. Dilek kuyusunun içeriği, gözlemleyicilerde etki yaratır. Bu etki ve yaratım süreci sonucunda ortaya çıkan anlamlandırma ve kurulan bağlantı da önemlidir.

5.3.2. Göstergenin kendisini çözümleme

5.3.2.1. Nitel gösterge

İnsanların içsel arzularını, umutlarını ve inançlarını sembolize eden fiziksel bir yapıdır. Bu yapı, dileklerin ve dileklerin yerine getirilmesine dair kültürel, dini ve bireysel inançları ifade etmektedir. Aynı zamanda, dilek kuyusu insanların içsel huzur arayışını temsil eden bir nitelik taşımakta ve toplumun bu sembolü kullanarak belirli umutlara ve inançlara dayalı ritüeller gerçekleştirmesine hizmet etmektedir. Bu bağlamda, dilek kuyusunun nitel göstergesi, sembolizm ve inançlar aracılığıyla insanların içsel dünyasını ifade etmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir.

Resim 6: Kilise mağarası, Dilek kuyusu

İkinci bölüm olan Dilek Kuyusu mağaranın doğu duvarında Apsisin hemen sağında küçük bir bölüme açılmıştır.

5.3.2.2. Tekil gösterge

Dilek kuyusunun tekil göstergesi, belirli bir yer veya yapı olarak, genellikle kültürel ve dini bağlamlarda, insanların dileklerini sembolize etmek için kullandığı özgül bir göstergedir. Bu gösterge, fiziksel bir yapı olan dilek kuyusunu temsil etmekte ve insanların içsel arzularını, umutlarını ve inançlarını bu yapı aracılığıyla ifade etmesine hizmet etmektedir. Dilek kuyusu, insanların bireysel ve toplumsal düzeyde dileklerini ve niyetlerini simgelerken, aynı zamanda toplumun ortak inançlarını ve kültürel değerlerini de yansıtmaktadır. Bu nedenle, dilek kuyusu bir tekil gösterge olarak, belirli bir yerin sembolik anlamını ve insanların içsel dünyalarını ifade etme aracını temsil etmektedir. Dilek Kuyusunda tek bir olay veya durumun vurgulanması söz konusudur. Bu bağlamda Dilek Kuyusunun kendisi tek bir gösterge olarak nitelendirilebilir. Tekil gösterge gerçeği yansıtan bir ifadedir, ancak gerçek değildir. Dilek Kuyusunda var olan veya olabilecek bir durumun yansımaları olarak kabul edilmektedir.

5.3.2.3. Kural gösterge

Kural gösterge, belirli bir kurala, yönergeye veya belirli bir işleve işaret etmektedir. Dilek kuyusu, kültürel ve sosyal normlara göre belirlenmiş bir kurala dayalı olarak işlev görmektedir. Bu kurallar, insanların dileklerini belirli bir düzen veya ritüel doğrultusunda ifade etmelerini belirlemektedir. Örneğin, dileklerin belirli bir şekilde yazılarak kuyuya bırakılması veya belirli dua ya da ritüellerin gerçekleştirilmesi gibi kural ve yönergeler bu durumda söz konusudur. Kural gösterge, içerisinde bir uzlaşmayı barındırarak var olan sembolik bir yapıdır. Bu yapı, Dilek Kuyusu olarak adlandırılan fiziksel bir yapıdır ve dini inançlar ile kültürel değerlerin sembolize edildiği önemli bir rolü vardır. Gelenekler, görenekler, ibadetler ve ritüeller bu yapının odak noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu alan, dini deneyimi temsil etmektedir.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde buranın ibadet yeri olarak kullanılması ve ibadete uygun bir şekilde tasarlanması, mekânın dini ritüeller anlamında düzenlenmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, dini ritüellerin iç huzuru sağlama, af dileme, adak adama gibi uygulamalarının Dilek Kuyusunun kural gösterge niteliğinde olduğunu anlamamıza yardımcı olduğu belirtilmelidir.

5.3.3. Gösterge ve nesnesi açısından çözümleme

5.3.3.1. Belirti

Dilek kuyusu, göstergebilimsel açıdan "belirti" türünde bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Belirti kavramı, Peirce'in gösterge modelinde, sembolün fiziksel bir ilişkisi veya bağlamı aracılığıyla anlam ifade etmesini ifade etmektedir.

Dilek kuyusu, fiziksel bir yapıdır ve içindeki dileklerin, umutların veya duaların sembolize edildiği bir yerdir. Bu fiziksel bağlam, insanların iç dünyasındaki arzuların bir göstergesi veya belirtisi olarak işlev görür. İnsanlar, dileklerini yazarak veya söyleyerek bu fiziksel yapının içine bırakırlar ve bu eylem, iç dünyalarındaki arzuların somut bir belirtisi olarak kabul edilmektedir.

Bu bağlamda, dilek kuyusu bir belirti türündedir çünkü fiziksel yapısı ve içine bırakılan dilekler arasında bir fiziksel ilişki bulunmaktadır. Dileklerin kuyuya bırakılması, bu yapının içinde gerçekleşen fiziksel bir eylemdir ve bu eylem, insanların içsel arzularının fiziksel bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

5.3.3.2. Görüntüsel gösterge

"Görüntüsel gösterge" terimi, genellikle görüntü türündeki semboller için kullanılmaktadır çünkü bu semboller, anlamı temsil ettikleri şeye fiziksel olarak benzeyen veya görsel olarak çağrıştıran sembollerdir.

Dilek kuyusu, göstergebilim açısından "görüntü" türünde bir sembol olarak değerlendirilmektedir. Çünkü dilek kuyusu, dini veya kültürel bağlamda dileklerin, umutların ve arzuların sembolik olarak ifade edildiği bir fiziksel yapıdır. İnsanlar bu kuyuya dileklerini bırakarak içsel dünyalarının sembolik bir ifadesini gerçekleştirmektedirler. Bu eylem, kuyunun kendisinin içerdiği anlamı ve bu anlamın insanların zihninde yarattığı görsel çağrışımları yansıtan bir ikonik ilişkiyi temsil etmektedir.

Dolayısıyla, dilek kuyusu Peirce'in göstergebilim teorisi çerçevesinde görüntüsel gösterge türünde bir sembol olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda;

Gösteren —————> Dilek Kuyusunun şekli

Gösterilen —————> Zihnimizde canlanan imgeler

5.3.3.3. Simge

Simge, bir şeyin belirli bir anlamı temsil etmek için kültürel olarak kabul görmüş ve belirlenmiş bir sembolik ilişkiye dayanması anlamına gelmektedir. Simge, Peirce'in göstergebilim modelinde "sembol" kategorisine dâhil olan bir türdür ve sembollerin en yüksek ve en karmaşık düzeyini temsil etmektedir. Dilek kuyusu, belirli bir toplum veya kültür içinde dileklerin sembolik olarak ifade edildiği ve toplumun ortak anlam ve inançlarını temsil ettiği bir semboldür. Bu sembol, belirli bir kültürde dileklerin, umutların ve arzuların sembolik temsilini sağlamakta ve bu sembolizm, toplumun paylaştığı ve kabul ettiği anlamlar ve inançlar üzerinden işlemektedir.

Simgede ifade edilen durum, çağrışım yoluyla açıklanmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu Dilek Kuyusunu göstermektedir. Aynı zamanda Hristiyanlığın ilk yayıldığı zamanlarda ibadet amacıyla kullanıldığı için dini bir anlam taşımaktadır. Dilek Kuyusu genellikle Hristiyan kiliselerinde, manastırlarda ve diğer dini mekânlarda ana altın bulunduğu ve önemli dini törenlerin gerçekleştiği bir bölge olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, göstergeler çevre ve toplumun yaşam biçimi ile sıkı bir ilişki içindedir. Dilek Kuyusu, o dönemin dini inançlarını ve yaşam tarzını yansıtmaktadır. Dilek kuyusunun sembolizmi, kültürel ve dini bağlamda dileklerin, umutların ve inançların sembolik bir temsilini ifade etmektedir. Dilek kuyusu fiziksel bir yapıdır ancak içindeki ritüeller, inançlar ve toplumun kabul ettiği anlamlar aracılığıyla sembolik bir derinliğe sahiptir.

Genellikle dilek kuyusuna dileklerin yazıldığı küçük kâğıtlar atılmakta veya dilekler düşünülerek belirli ritüeller gerçekleştirilmektedir. Bu eylemler, dilek kuyusunun sembolik anlamını oluşturmaktadırlar. Dileklerin dile getirilmesi ve bu dileklerin kabul edilmesi, insanların içsel umutlarını, arzularını ve inançlarını sembolize etmektedir.

Dilek kuyusu sembolizminde su da önemli bir rol oynamaktadır. Su, temizlik, arınma, hayatın kaynağı ve yenilenme gibi sembolik anlamlara sahiptir. Dilek kuyusundaki su, dileklerin temizlenmesi ve gerçekleşmesine dair bir sembol olarak kabul edilmektedir.

Bu nedenlerle, dilek kuyusu sembolik bir yapıdır ve içindeki eylemler, inançlar ve su gibi semboller aracılığıyla insanların umutlarını ve inançlarını sembolize etmektedir. Bu semboller, toplumun ortak anlamlarını ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır.

5.3.4. Gösterge ve yorumlayıcı açısından çözümleme

5.3.4.1. Terim

Dilek kuyusu, göstergebilimsel açıdan bir “terim”dir. Terimler, göstergebilimde temsil edilen şeylerdir. Dilek kuyusu fiziksel bir yapıdır ve sembolik anlamlar içermektedir. Bu fiziksel yapı, insanların dileklerini sembolize etmektedir. Dilekler, içsel düşünceleri ve umutları temsil eden sembollerdir ve dilek kuyusu bu sembollerin somutlaşmış bir biçimini temsil etmektedir.

5.3.4.2. Önerme

Dilek kuyusuyla ilişkilendirilen “önergeler”, göstergebilimde ifade edilen anlamlardır. Örneğin, “Bu kuyuya dilek bırakmak mutluluğu getirir” şeklinde bir önerme, dilek kuyusu bağlamında ifade edilmektedir. Bu önerme, dil yoluyla ifade edilen ve dilek kuyusunun getirdiği mutluluğu temsil eden bir ifadedir.

5.3.4.3. Kanıt

Peirce’in mantık ve epistemoloji alanındaki çalışmaları, kanıtların ve mantıklı kanıtların önemini vurgulamaktadır. Dilek kuyusunun göstergebilimsel bağlamda bir “kanıt” olarak ele alınması, insanların dileklerini gerçekleştirerek iç huzuru aramalarını temsil eden bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Dilek kuyusunun varlığı ve işlevi, insanların umutlarını sembolize etmeleri ve bu dileklerin yerine gelmesini arzulamaları için bir kanıt olarak kabul edilebilir.

Buna göre dilek kuyusu göstergebilimde bir “terim” olarak fiziksel bir sembol, bir “önerme” olarak dileklerin sembolize edilmesi ve bir “kanıt” olarak insanların içsel huzur ve umut arayışını sembolize eden bir kanıt olarak değerlendirilebilmektedir.

Gösterge Türü	Göstergenin Kendisi Olarak Çözümleme	Göstergesi ve Nesnesi Açısından Çözümleme	Gösterge ve Yorumlayan Açısından Çözümleme
Nitel	İnsanların içsel arzularını, umutlarını ve inançlarını sembolize eden fiziksel bir yapı		
Tekil	Belirli bir yerin sembolik anlamını ve insanların içsel dünyalarını ifade etme		
Kural	Kültürel ve sosyal normlara göre belirlenmiş kurallar		
Belirti	İnsanların iç dünyasındaki arzular		
Görüntüsel Gösterge		Fiziksel yapı ve görüntüsü aracılığıyla dileklerin sembolize edildiği ve ifade edildiği bir sembolik mekân	
Simge		Toplumun ortak anlamlarını ve kültürel değerlerini yansıtır.	
Terim			İnsanların dilekleri, istekleri ve arzuları
Önerme			Dilek kuyusunun getirdiği mutluluk
Kanıt			İnsanların içsel huzur ve umut arayışı

Çizelge 4: Peirce ve gösterge yaklaşımı

Çalışmanın odaklandığı Cehennemağzı Mağaralarındaki ilk mağara olan Kilise Mağarası’ndaki Dilek Kuyusu, Peirce’in üçlükler kavramına göre incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, Peirce ve gösterge yaklaşımı hakkındaki bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz:

Birincilik, Dilek Kuyusunun temel yapısını oluşturmakta ve kendi başına öznel bir niteliği ifade etmektedir. İkincilik, geçmiş zaman ve deneyime dayalıdır. Üçüncülük ise birincilik ile ikincilik arasındaki köprüyü temsil etmektedir.

Nitel gösterge, tekil gösterge ve kural gösterge, göstergenin kendisi üzerinden ele alındığı gösterge türlerindedir. Nitel göstergede, Dilek kuyusu, insanların içsel arzularını, umutlarını ve inançlarını sembolize eden fiziksel bir yapı olarak nitel gösterge olarak tanımlanmaktadır. Çünkü insanlar dileklerini bu fiziksel yapıya bırakarak içsel dünyalarını sembolize etmektedirler.

Dilek kuyusu, belirli bir yerin sembolik anlamını ve insanların içsel dünyalarını ifade etme olarak nitelendirilmektedir. Dilek kuyusu belirli bir fiziksel konumu temsil etmekte ve içsel dileklerin dışa vurumu için kullanılmaktadır.

Dilek Kuyusunun kural göstergesi özelliği, dönemin uzlaşlarına ve dini inançlarına işaret etmektedir. Dilek kuyusu, fiziksel yapı ve görüntüsü aracılığıyla dileklerin sembolize edildiği ve ifade edildiği bir sembolik mekân olarak tanımlanmaktadır. Bu, dilek kuyusunun fiziksel yapısının ve görüntüsünün sembolik anlam taşıdığına işaret etmektedir.

Dilek kuyusu, insanların iç dünyasındaki arzulara işaret eden bir belirti olarak nitelendirilmektedir. Dilekler, insanların içsel arzularının somut ifadesidir ve bu dilekler kuyuya bırakılarak sembolize edilmektedir.

Dilek kuyusu, kültürel ve sosyal normlara göre belirlenmiş kurallara işaret etmektedir. Bu, dileklerin kuyuya bırakılması ve bu eylemin belirli ritüellerle uyumlu şekilde yapılmasına dayalıdır.

Dilek kuyusu toplumun ortak anlamlarını ve kültürel değerlerini yansıtan bir sembol olarak kabul edilmektedir. Dilek kuyusu, insanların ortak inançlarını ve kültürel bağlamdaki önemini simgelemektedir.

Dilekler, istekler ve arzular olarak nitelendirilmektedir. Bu, dilek kuyusunun sembolizminde temel kavramları ifade etmektedir.

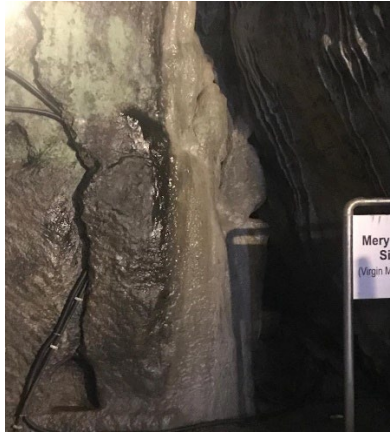
Dilek kuyusunun getirdiği mutluluk olarak nitelendirilmektedir. Bu, dileklerin yerine getirilmesinin insanlara mutluluk getireceği önermesine dayanmaktadır.

İnsanların içsel huzur ve umut arayışı olarak nitelendirilmektedir. Dilek kuyusunun, içsel huzur ve umut arayışını sembolize ettiği bir kanıt olarak kabul edilmektedir.

6. Cehennem mağızı veya Koca Yusuf mağarası

Kilise Mağarasının 80 metre kuzeyinde yer alan diğer mağaralardan daha derin olan ikinci mağaradır. Herkül'ün Cehennem köpeği Kerberos'u yakaladığı yer olarak bilindiği için adını buradan almıştır fakat bazı kaynaklarda bu mağara Koca Yusuf olarak geçmektedir. Dar girişi olan bu mağaraya 16 basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Mağara 50 m, eni ise 8/24 metreler arasında değişiklik göstermektedir. Mağaranın içinde derinliği 4 metreyi bulan göl 34x15 metrelik bir alanı kaplamaktadır. Bu göl su sarnıcı olarak kullanılmıştır. Mağaranın zemini düz olmayan kayalıktır (Karakuzulu, 2002, s. 235). Mağaranın yüksek duvarlarının yontulup düzleştirilmesi, mağaranın güneyinde sıvalı bir mekânın olması, nişler ve gizemli bir görüntüsü olan Meryem Ana Siluetinin olması burayı önemli bir kült haline getirmiştir. Mağaraların odak noktası halindeki asıl mağaranın burası olduğu düşünülmektedir. Bu mağarada sembol olarak sadece Meryem Ana silueti bulunmaktadır. Meryem Ana silueti Greimas'ın gösterge kuramına göre incelenmiştir.

6.1. Peirce'in üçlü ayırımına göre "Meryem Ana silueti"

Resim 7: Cehennem mağarası, Meryem Ana silueti

6.1.1. Birinci öbek

Peirce'in birinci öbek kavramı, Meryem Ana siluetini oluşturan merkezi ögedir. Bu ana öge Meryem Ana siluetinin şeklini ve rengini oluşturmaktadır. Mağaranın dar merdivenlerinden indikten hemen sonra karşınıza çıkan bu siluetin kaçınıcı yüzyıldan beri orada olduğu bilinmemektedir. Meryem Ana figürünün birinci öbeği, dini ve kültürel bağlamda doğum, annelik, sevgi, şefkat gibi duygusal ve estetik unsurları içerdiği düşünülmektedir. Meryem Ana'nın İsa'yı doğurması ve annelik bağlamında hissedilen duygusal bağ, bu öbeğe dâhil edilmektedir.

6.1.2. İkinci öbek

Meryem Ana siluetinin rengi tek başına herhangi bir durumu açıklamaktan yoksundur. Fakat diğer sembollerin aksine Meryem Ana silueti tek başına anlam ifade etmektedir. Meryem Ana figürünün insanlık ve Tanrılık arasındaki ilişkiyi simgelemektedir. Dini inanç sisteminde Tanrı'yla olan ilişkisi, İsa'nın annesi olarak yaşadığı deneyimler ve bu deneyimlerin toplum içindeki tepkileri gibi ikili ilişkilere odaklanmaktadır.

6.1.3. Üçüncü öbek

Birincilliğin ve ikincilliğin ortak bağlantısı, siluetin özünü oluşturan renk ve oluştuğu ya da oluşturulduğu zaman arasındaki anlamsal ilişkidir. Meryem Ana figürünün üçüncü öbeği, Hristiyan inancında genel bir sembol olarak kabul edilen İsa'nın annesi, dini metinlerdeki anlamları ve bu sembolün dini doktrinlerle olan ilişkisi gibi kavramsal ve sembolik unsurları içermektedir.

6.2. Gösterenin kendisini çözümleme

6.2.1. Nitel gösterge

Meryem Ana figürü, göstergebilimsel açıdan bir işarettir. Bu işaret, Meryem Ana'nın fiziksel temsili ya da sembolizmi gibi görsel, sesli, dokunsal ve diğer duyuşsal nitelikleri içermektedir. Bu durumda nesne, Meryem Ana'nın sembolize ettiği veya temsil ettiği şeydir. Meryem Ana'nın nesnesi, Hristiyanlık inancında İsa'nın annesi olarak kutsal ve saygıdeğer bir figürdür. Nitel gösterenin anlamı ya da interpretantı, Meryem Ana figürünün sembolizmi ile ilişkilendirilen duygusal, dini ve kültürel anlamları içermektedir. Bu anlam, inanç sistemlerinde Meryem Ana'ya atfedilen değerler, annelik, sadakat ve dini bağlamda İsa'nın annesi olarak önemi gibi unsurları içermektedir.

6.2.2. Tekil gösterge

Meryem Ana figürünün somut ve gözlemlenebilir yönlerini temsil etmektedir. Görsel, dilsel, dokunsal ya da diğer duyuşsal özellikleri içermektedir. Meryem Ana figürünün fiziksel tasviri ve sembollerle ifade edilen özellikleri bu kısımda yer alır. Gösterenin işaret ettiği gerçek veya soyut varlık olan Meryem Ana figürünün nesnesi, Hristiyan inancında İsa'nın annesi ve dini bağlamda önemli bir figürdür. **Siluetin** çağrıştırdığı anlamlar, duygular, düşünceler ve anlamlandırmaları ifade etmektedir. Meryem Ana figürünün anlamı, dini inançlara, annelik kavramına, sadakate ve diğer duygusal, dini ve kültürel bağlamlara atıfta bulunmaktadır. Meryem Ana figürünün tekil göstergesi, gösterenin fiziksel görünüşü, sembolizmi ve çağrıştırdığı duygusal, dini ve kültürel anlamları içermektedir. Bu gösterge nesne ve anlam arasındaki ilişkiyi yansıtarak belirli bir sembolik anlamı temsil etmektedir.

6.2.3. Kural gösterge

Meryem Ana figürünün kural göstergesi, genel olarak dini inançlar ve ilkelere dayanan göstergelerden biridir. Hristiyanlık inancında Meryem Ana, İsa'nın annesi olarak önemli bir figürdür ve bu figür dini metinlerde, öğretilerde ve kilise geleneğinde belirli kural ve prensiplere dayanmaktadır. Bu prensipler, Tanrı'ya olan inanç, İsa'nın doğumu, kutsal annelik gibi dini doktrinlerle ilişkilendirilebilmektedir. Kısacası, Meryem Ana figürü bir kural göstergesi olarak, Hristiyan inancının temel ilkelerini, kutsal metinlerin öğretilerini ve kilise doktrinlerini sembolize etmektedir.

6.3. Gösterge ve nesnesi açısından çözümleme

6.3.1. Belirti

Belirti, gözlemlenebilir ve algılanabilir olan Meryem Ana figürünün fiziksel ve sembolik yönlerini temsil etmektedir. Bu, Meryem Ana'nın resimleri, heykelleri, sembolleri ve diğer görsel temsilleri gibi somut ifadelerle ilişkilendirilebilmektedir. Belirtinin işaret ettiği gerçek ya da soyut varlığı temsil etmektedir. Meryem Ana, Hristiyanlık inancında İsa'nın annesi ve dini bağlamda önemli bir figürdür. Meryem Ana figürü, göstergebilimsel açıdan bir belirti olarak işlev görmektedir. Bu işaret, görsel ve sembolik özellikler aracılığıyla belirli bir nesneye (Meryem Ana'ya) işaret etmekte ve bu gösterge, dini, kültürel ve duygusal anlamlar aracılığıyla anlamlandırılmaktadır.

6.3.2. Görüntüsel gösterge

"Görüntüsel gösterge" terimi, gösterenin görüntüsel ya da resimsel bir benzerlikle nesne arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Görüntüsel göstergeler, nesne ile aralarında doğal bir benzerliği ya da fiziksel bir yakınlığı olan göstergelerdir. Görüntüsel göstergeler, gösterenin fiziksel şekli veya yapısı ile temsil ettiği nesne arasında benzerlik veya paralellik oluşturarak anlamı iletilmesine yardımcı olmaktadır. Bu şekilde, Meryem Ana figürünün fiziksel ve sembolik özelliklerini içeren görsel ifadeler, Meryem Ana'ya görsel bir benzerlikle işaret etmektedir.

Gösteren —————> Meryem Ana silüetinin şekli

Gösterilen —————> Zihnimize canlanan imgeler

6.3.3. Simge

Simgeler, toplumsal anlaşma veya kültürel kabul yoluyla belirlenen işaretlerdir. Dil ve matematiksel semboller bu kategoriye örnektir. Eğer Meryem Ana figürü, Hristiyan inancındaki belirli bir kavramı, dini öğretiyi veya anlamı temsil etmek için kültürel bir anlaşma üzerine kurulmuşsa, bu durumda sembolik bir sembolden bahsedebiliriz.

Meryem Ana figürünün simgesi, büyük olasılıkla sembolik bir semboldür; yani, bu sembol, Hristiyanlık inancında belirli dini kavramları, dini öğretileri ve anlamları temsil etmek için kültürel bir anlaşma üzerine kurulmuştur. Bu sembol, toplumsal kabul ve kültürel anlayışa dayalıdır ve belirli bir dini ve kültürel bağlamda anlam kazanmaktadır.

6.4. Gösterge ve yorumlayıcı açısından çözümleme

6.4.1. Terim

Meryem Ana Silueti, göstergebilimsel açıdan bir “terim”dir. Göstergebilimde temsil eden şeyler terimlerdir. Bir terim, işaretin içerdiği nesneye işaret ederken anlamı temsil etmektedir. Meryem Ana figürü bir işaret (gösterge) olabilir ve bu figür, Meryem Ana'nın fiziksel temsili ve sembolik anlamı gibi özellikleri içermektedir. Meryem Ana, Hristiyanlık inancında İsa'nın annesi ve dini bağlamda önemli bir figürdür.

6.4.2. Önerme

Meryem Ana figürüyle ilişkilendirilen bir önerme, bu figürün sembolizminin ve temsil ettiği dini inançların doğruluğu veya anlamıyla ilgilidir. Örneğin, “Meryem Ana, Hristiyan inancında İsa'nın annesidir” ya da “dini ve kültürel bağlamda doğum, annelik, sevgi, şefkat gibi duygusal ve estetik unsurları içerir” şeklinde bir önerme bu bağlamda düşünülebilmektedir.

6.4.3. Kanıt

Kanıt, göstergebilimde belirli bir önermenin doğruluğunu veya yanlışlığını destekleyen ya da çürüten bilgi ve verilerdir. Kanıt, bir önermenin inandırıcılığını sağlar. Meryem Ana figürüyle ilişkilendirilen bir önermenin desteklenmesi için dini metinler, kilise öğretileri ve tarihsel veriler gibi kanıtlar kullanılabilir.

Peirce'in gösterge kuramı bağlamında, bir gösterge (Meryem Ana figürü gibi) bir terim olarak işlev görmek ve bu terimle ilişkilendirilen önermeler (örneğin, Meryem Ana'nın kutsal annelik rolü) üzerine yapılan çıkarımlar ve bu önermelerin doğruluğunu destekleyen kanıtları içermektedir

Gösterge Türü	Göstergenin Kendisi Olarak Çözümleme	Göstergesi ve Nesnesi Açısından Çözümleme	Gösterge ve Yorumlayan Açısından Çözümleme
Nitel	Meryem Ana'ya atfedilen değerler, annelik, sadakat ve dini bağlamda İsa'nın annesi olarak önemi gibi unsurları içermektedir.		
Tekil	Göstergenin fiziksel görünüşü, sembolizmi ve çağrıştırdığı duygusal, dini ve kültürel anlamları içermektedir. Bu gösterge nesne ve anlam arasındaki ilişkiyi yansıtarak belirli bir sembolik anlamı temsil etmektedir.		
Kural	Hristiyan inancının temel ilkelerini, kutsal metinlerin öğretilerini ve kilise doktrinlerini sembolize etmektedir.		
Belirti	Hristiyanlık inancında İsa'nın annesi ve dini bağlamda önemli bir figürdür.		
Görüntüsel Gösterge		Fiziksel yapı ve görüntüsü aracılığıyla Meryem Ana'nın sembolize edildiği ve ifade edildiği bir sembolik siluet	
Simge		Hristiyanlığın ortak anlamlarını ve kültürel değerlerini yansıtır.	
Terim			Meryem Ana Silueti
Önerme			Meryem Ana İsa'nın annesidir
Kanıt			İnsanların içsel huzur ve umut arayışı

Çizelge 5: Peirce ve gösterge yaklaşımı

Meryem Ana Silueti metnin ana konusu olan Meryem Ana figürü ve Peirce'in gösterge kuramı bağlamında nasıl çözümlendiğine odaklanılmaktadır. Figürün sembolizmi, tarihi ve kültürel bağlamı ele alınmıştır.

Peirce'in gösterge kuramındaki birinci öbek kavramının Meryem Ana figürüne uygulanması açıklanmaktadır. Bu öbek, figürün ana bileşenini temsil etmekte ve dini, kültürel ve duygusal bağlamı içermektedir.

İkinci öbekte Meryem Ana figürünün renginin sembolizmi ve insanlık ile Tanrılık arasındaki ilişkiyi temsil ettiği vurgulanmaktadır. Figürün sembolik önemi ve dini inançlardaki yeri tartışılmaktadır.

Üçüncü öbek olarak birincilik ve ikinciliğin ortak bağlantısı ele alınmakta ve Meryem Ana figürünün dini sembollerdeki anlamı ve dini doktrinlerle ilişkisi incelenmektedir.

Göstergenin kendisini çözümlediğimizde Meryem Ana figürünün göstergebilimsel açıdan nasıl bir işaret olduğu ve temsil ettiği duygusal, dini ve kültürel anlamlar ele alınmaktadır.

Gösterge ve nesnesi açısından çözümlediğimizde Meryem Ana figürünün fiziksel ve sembolik yönlerinin nasıl temsil edildiği ve sembolik anlamının nasıl iletmeye çalışıldığı açıklanmaktadır

Gösterge ve Yorumlayıcı Açısından Çözümlediğimizde Meryem Ana figürünün Peirce'in gösterge kuramında nasıl bir terim, önerme ve simge olarak ele alındığı incelenmektedir. Aynı zamanda, figürün anlamının nasıl yorumlandığına dair kavramlar tanımlanmaktadır.

7. Ayazma mağarası

Resim 8: Ayazma mağarası, kültür sanat etkinlikleri

Diğer mağaraların doğusunda kalan üçüncü mağaradır. Yaklaşık 36 metrekare olan bu mağara iki salondan oluşmaktadır. 203 metre uzunluğundaki bu mağaranın doğu kısmında kalan salon 14/29 metreler arasındadır. Gölü bulunan salon 60x35 metredir. Göllü salon kültür ve sanat festivali döneminde düzenlenmekte ve konserlerden bazıları burada gerçekleştirilmektedir (Karakuzulu, 2002, s. 240). Ayazma Mağarası'nda kültür ve sanat etkinliklerinin düzenlenmesi festival döneminde Karadeniz Ereğli'de bulunan halkın ve gelen turistlerin bu doğa harikası yerleri görmesi amaçlanmaktadır. Ayazma Mağarası'nda çalışmamıza örnek olabilecek herhangi bir sembol bulunmamaktadır.

8. Sonuç

Cehennemağzı Mağaralarındaki semboller Peirce'in ortaya koyduğu üçlüklerden faydalanılarak çözümlenebilmektedir. Bu sayede sembolün derin yapısından yüzey yapısına kadar tüm katmanlarındaki gösterge türleri ortaya konup, sembollerin anlamlandırılması gerçekleştirilmektedir. Sembollerin tarihsel ve kültürel bağlamı dikkate alınarak yapılan çözümlemede, sembollerin ortaya çıktığı tarihsel dönemler, bu sembollerin anlamlarını derinlemesine anlamak için oldukça önemlidir. Mağaraların tarih boyunca nasıl kullanıldığı, hangi kültürlerin etkisinde kaldığı ve bu süreçte nasıl evrildiği araştırılarak inceleme konumuz olmuştur.

Sembolün şeklinden kullanılan rengine, yaratmak istediği anlamlandırmadan yapıldığı zamanın özelliklerine ve sembollerin oluşum şekillerine kadar çözümlenmektedir. Cehennemağzı Mağaraları, doğal güzellikleri, formları ve içinde barındırdığı oluşumlarla etkileyici bir estetik değere sahiptir. Mağaranın içindeki kireçtaşı oluşumları, ışık ve gölgelerle birleşerek büyüleyici bir atmosfer oluşturmaktadır. Işığın mağaranın içine düşüşü, gölgelerin oyunu ve doğal renkler, mağaranın mistik ve büyüleyici bir atmosfer yaratmasına yardımcı olmaktadır. Bu doğal güzellikler, ziyaretçileri derin düşüncelere sevk etmekte ve doğanın muhteşemliği karşısında bir hayranlık duygusu uyandırmaktadır.

Farklı kültürlerin mağaralar üzerindeki etkileri ve bu etkileşimlerin sembollerin anlamını nasıl değiştirdiği incelenmiş ve bunun neticesinde yerel inanç sistemleri ile diğer kültürel unsurlar arasındaki ilişki, sembollerin derin anlamlarını ortaya çıkarmaya ışık tutmuştur. Tarih boyunca farklı kültürler, bu mağaraları kendi inanç sistemleri ve mitolojileri içinde farklı şekillerde yorumlamıştır. Ölüm ve yeniden doğuşun sembolü olarak görülen bu mağaralar, aynı zamanda insanın içsel yolculuğunu, zorluklarla başa çıkma ve aydınlanma sürecini simgelemektedir. Bazı kültürlerde bu mağaralar, ölüm ve yeniden doğuşun sembolü olarak görülmüştür. Diğer kültürlerde ise bu mağaralar, insanların zorluklarla başa çıkma ve aydınlanma sürecindeki yolculuklarını temsil etmektedir.

Cehennemağzı Mağaralarının estetik ve sembolik değerini incelediğimizde, Peirce'in göstergebilimsel kuramı bize rehberlik etmektedir. Estetik değerlerin mağaraların içindeki doğal güzelliklerden kaynaklandığını belirtmiştik. Bu, Peirce'in göstergebilimsel üçlüsü olan "işaret (sign), nesne (object), ve yorumlayıcı (interpretant)" kavramlarına benzer bir

bağlamda düşünülebilir. Mağaranın içindeki doğal güzellikler (nesne), ziyaretçilerin bu güzelliklere yüklediği anlam ve değerler ise yorumlayıcıdır. Yani, estetik değer, nesne ve yorumlayıcı arasındaki etkileşimden doğmaktadır.

Sembolik değerler açısından, mağaraların farklı kültürler tarafından farklı şekillerde yorumlanması, Peirce'in göstergebilimsel kuramında vurguladığı gibi sembollerin ve işaretlerin çok katmanlı ve bağlamsal doğasına işaret etmektedir. Mağaralar, semboller aracılığıyla farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarda anlam bulmaktadır. Peirce'e göre semboller, belirli bir toplumda kabul görmüş anlam ve değerlerle ilişkilidir. Bu bağlamda, mağaraların sembolizmi ve bu sembollerin toplumlar üzerindeki etkisi üzerine yapmış olduğumuz çözümleme, Peirce'in göstergebilimsel kuramını canlandırmakta ve bu bağlamda anlam kazanmaktadır.

Tarih boyunca hikâyeler, efsaneler ve ritüellerle anlatılmış ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Toplumlar, bu mağaraları ziyaret ederek veya onlar hakkında hikâyeler anlatarak kültürel mirası gelecek nesillere aktarmıştır. Ayrıca, modern dönemde dijital platformlar ve eğitim programları aracılığıyla da bu kültürel mirasın tanıtılması ve yayılması sağlanmaktadır.

Estetik ve sembolik değerini tanıtmak için fotoğraf sergileri, belgeseller, sanat eserleri ve interaktif dijital platformlar gibi iletişim ve eğitim araçları kullanılmaktadır. Ayrıca, yerel müzelerde yapılan sergiler, konserler ve eğitim programları da bu mağaraların önemini ve kültürel sembolizmini topluma aktarmada etkili araçlardır.

Cehennemağzı Mağaraları üzerinden yaptığımız estetik ve sembolik değer çözümlemesi, Peirce'in göstergebilim kuramıyla uyumlu bir şekilde, sembollerin ve işaretlerin karmaşıklığı ve anlamın ilişkisel doğasına dikkat çekmektedir. Bu çözümleme, mağaraların estetik ve sembolik değerlerini anlamamıza ve kültürel mirası gelecek nesillere doğru şekilde aktarmamıza yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Akerson, F. E. (1987). *Göstergebilime Giriş* (1. Baskı). Alan Yayıncılık
- Akerson, F. E. (2005). *Göstergebilime giriş*. Multilingual Yayınları.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social Science Research: Principles, Methods and Practices*. USF Tampa Bay Open Access Textbooks Collection, Book 3. http://scholarcommons.usf.edu/oa_textbooks/3/
- Bowen, A. G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Clarke, D. S. (1990). *Sources of Semiotic*. Southern Illinois University.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3. Baskı). Sage.
- Dörner, F. K. (1972). *Herakleia Pontike Tarih ve Topografik Araştırmalar*. Avusturya Bilimler Akademisi Komisyon Yayınevi.
- Hodder, I. (2003). The interpretation of documents and material culture. İçinde N.K. Denzin & Y. S. Lincoln (Ed.), *Collecting and interpreting qualitative materials* (2. Baskı). Sage. (ss.155-175).
- Karakuzulu, Z. (2002). Cehennemağzı (Kdz. Ereğli) Mağaraları'nın Turizm Coğrafyası Açısından Önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(28-29), 227-243.
- Kıran, A. E., & Kıran, Z. (2006). *Dilbilime giriş –dilbilisinden dilbilime*. Seçkin Yayıncılık.
- Özmkas, U. (2009). Charles Sanders Peirce'in gösterge kavramı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 32-45.
- Peirce, C. (1982). *Writings of Charles S. Peirce* (U. Özmkas, Çev.). *A Chronological Edition*, 1, (1857-1866), 323-339.
- Peirce, C. (1984). *Writings of Charles S. Peirce* (U. Özmkas, Çev.). *A Chronological Edition*, 5, (1984-1886), 227-229.
- Rifat, M. (2000). *XX. yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları*. Om Yayınevi.
- Rifat, M. (2005). *XX. yüzyılda dilbilim ve göstergebilimin kuramları*. Yapı Kredi Yayınları.
- Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin abc'si*. Say Yayınları.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks. Sage
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime giriş*. Akçağ Yayınları.
- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel araştırma yaklaşımı. İçinde Uzuner, Y. (Ed.), *Niteliksel araştırma yaklaşımı: Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları. (ss. 175-190).
- Yaylagül, Ö. (2015). *Göstergebilim ve dilbilim*. Hece Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yin, R. K. (1994). *Case study research: Design and methods* (2. Baskı). Sage.